

แผ่นดินจึงดาล : การเปลี่ยนผ่านในสภาพบังคับ เรื่อง “ทุนและรัฐไทย”

ศักดิ์ภัท ชาวนัลักษณ์สกุล, ดร.¹

Sakdipat Chaovaluksakul, Ph.D.

แผ่นดินจึงดาล : การเปลี่ยนผ่านในสภาพบังคับ เรื่องทุนและรัฐไทย” โดย กุลลดา เกษบุญชู-มีด
ISBN 978-616-92252-2-5 หน้า 10-29

หนังสือเรื่องแผ่นดินจึงดาลฯ ตอนทุนและรัฐไทย”ของ กุลลดา เกษบุญชู-มีด ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของทุนนิยมโลก หรือโครงสร้างอำนาจโลก ที่สยามรับเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งขณะนั้นมีอังกฤษเป็นศูนย์กลาง และต่อมาทุนนิยมโลกนี้ได้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการผลักดันให้รัชกาลที่ 5 ปรับเปลี่ยน โครงสร้างอำนาจรัฐหรือสร้างรัฐสยามเป็นรัฐสมัยใหม่ หรือรัฐ สมบูรณาญาสิทธิราชย์เพื่อให้สอดคล้องกับทุนนิยมโลก ต่อมา ศูนย์กลางอำนาจโลกหรือทุนนิยมโลกยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เคลื่อนย้ายศูนย์กลางมาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ทุน นิยมโลกใหม่นี้ ที่มาพร้อมกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ ก็ยังมีการ เชื่อมต่อกับรัฐไทยมาโดยตลอดและก็ยังทำงานอยู่จนกระทั่ง ปัจจุบัน โดยศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลกหรืออำนาจนำในระเบียบโลก ได้ทำหน้าที่ผลักดันและส่งเสริมการ ขยายตัวของลัทธิสังคมนิยมใหม่ ผ่านพลังทางสังคมที่ส่งเสริมลัทธิเสรีนิยมใหม่ภายในรัฐเช่นสมัยรัชกาลที่ 5 คือข้าราชการ ส่วนสมัยปัจจุบันคือชนชั้นกลางนั่นเอง

หนังสือนี้ได้สรุปจากคำสัมภาษณ์ รศ.ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มีด ถึงงานการศึกษาเรื่องรัฐไทยของ ท่าน ที่มีมาอย่างยาวนาน จากการเป็นนักวิชาการมาร่วม 20 ปี ท่านพบว่า การเมืองกับเศรษฐกิจอยู่ด้วยกัน จะแยกการเมืองเรื่องหนึ่ง เศรษฐกิจเรื่องหนึ่งไม่ได้ จะต้องมองด้วยกัน (กุลลดา เกษบุญชู-มีด, 2560, หน้า 19) ดังนั้น ทฤษฎีที่ท่านใช้วิเคราะห์รัฐไทย ท่านจึงใช้ ทฤษฎี International Political Economy อันเป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองแนววิพากษ์หรือการวิเคราะห์ของแนวคิดกรั่มสกีใหม่ ซึ่งจะบอกถึงการ เข้ามาของทุนนิยมโลกอันทำให้เกิดกระบวนการ The Internationalization of State และทฤษฎีระบบโลก

¹ พันตำรวจเอก, ข้าราชการบำนาญ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, นักวิชาการอิสระ (Police Colonel, Pension servants, Royal Thai Police, Independent scholars)

ของเฟอร์ดินานด์ โบเดน มาอธิบายการที่ระบบทุนนิยมโลกเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับรัฐไทยและส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐไทย

เนื้อหาของเรื่องนี้พยายามอธิบายถึงการครองอำนาจนำของทุนนิยมโลกต่อรัฐไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มการเชื่อมต่อของทุนนิยมโลกอังกฤษกับรัฐไทยตั้งแต่สมัยเป็นรัฐศักดินา ในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่ไม่สามารถเชื่อมต่อได้เนื่องจากกษัตริย์ไทยถือเป็นพุทธมามกะ การพยายามนำฝิ่นมาจำหน่ายในรัฐไทยครั้งนั้นจึงเจอกับกำแพงพุทธอย่างรุนแรง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 การเชื่อมต่อกับทุนนิยมโลกจึงสำเร็จภายใต้สนธิสัญญาเบาริง และก็ส่งผลต่อการวางมาตรฐานภาษีอากรของไทย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นโอกาสในการขยายตัวของฐานทรัพยากรของรัฐ หากเข้าไปควบคุมได้ พระองค์จึงทรงแย่งชิงอำนาจในการควบคุมทรัพยากรจากขุนนางมาอยู่ที่สถาบันกษัตริย์ จัดโครงสร้างอำนาจรัฐใหม่ เป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถือเป็นการตอบรับกระบวนการ The Internationalization of State ต่อมาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐไทยจากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นรัฐประชาธิปไตย ประกอบกับช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ศูนย์กลางทุนนิยมโลกได้เคลื่อนย้ายมาที่สหรัฐอเมริกา รัฐไทยโดยชนชั้นนำขณะนั้นก็เชื่อมต่อกับทุนนิยมโลกใหม่อย่างดี อันเกิดจากความสัมพันธ์อันดีของกลุ่มเสรีไทย แต่ต้องมาสะดุดเมื่อชนชั้นนำขณะนั้นคือนายปรีดี พนมยงค์ หันไปสนับสนุนรัฐต่างๆ ต่อต้านอาณานิคม ทำให้ทุนนิยมโลกหันไปสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ ให้มีบทบาทนำในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ทำให้บทบาทของสถาบันกษัตริย์เข้มแข็งมากในรัฐไทย แม้ชนชั้นนำของรัฐไทยจะเปลี่ยนมือเป็น จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้จอมพลสฤษดิ์ฯ มองเห็นประโยชน์จากอเมริกา การเชื่อมต่อกับทุนนิยมโลกครั้งนี้นำไปสู่การล้มจอมพล ป. ทุนนิยมยังเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐไทยจนถึงการล้มรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงชนชั้นนำไทยยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทุนนิยมโลกได้นำเข้าลัทธิเสรีนิยมใหม่ ส่งผลทำให้เกิดพลังสังคมชนชั้นกลางขึ้นในรัฐไทย พลังสังคมนี้เองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในรัฐไทยหลายครั้ง ส่งผลให้เกิดรัฐธรรมนูญ 2540 ที่ทำให้เกิดรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ใช้นโยบายประชานิยม ที่เริ่มแรกใช้นโยบายประชานิยมที่ถือว่าไม่สนองตอบต่อทุนนิยมโลก แต่ต่อมาก็ลุกขึ้นมาตอบสนองทุนนิยมโลกอย่างเต็มที่ ทักษิณก็ทำคล้ายกับรัชกาลที่ 5 คือการทำให้ชนชั้นล่างสามารถเป็นผู้ผลิตที่จะมาเป็นฐานภาษีของรัฐได้ เรียกว่าสร้างผู้ผลิตขึ้นมาและเชื่อมทรัพยากรของชาวบ้านกับตลาดโลก (กุลลดา เกษบุญชู-มีด, 2560, หน้า 27) นโยบายรัฐบาลทักษิณฯ ทำให้เกิดพลังสังคมใหม่ คือพลังชนชั้นล่างขึ้น จากนั้นรัฐไทยก็เกิดการขัดแย้งภายในระหว่างชนชั้นนำ จนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2560 ซึ่งความเห็นของกุลลดาฯ เห็นว่า รัฐไทยขณะนี้ไม่มีความสามารถปรับตัวกับโครงสร้างทุนนิยมโลก แต่อย่างไรก็ตามช่วงนี้อาจถึงเวลาเปลี่ยนผ่านศูนย์กลางทุนนิยมโลก และกุลลดาฯ ได้ทิ้งท้ายว่า ความพยายามของระบบฟิวต์ลที่จจะรักษาอำนาจของรัฐบาลทหาร และไม่สามารถเชื่อมต่อกับทุนนิยมโลกได้ ส่งผล

ต่อความสัมพันธ์ของการเมืองและเศรษฐกิจ คนชั้นล่างประสบความลำบากยากจนไม่สามารถทำมาหากินได้ภายใต้รัฐบาลทหาร สิ่งนี้อาจเป็นเชื้ออย่างหนึ่งให้พลังสังคมคนชั้นล่างไปรวมกับพลังสังคมอื่น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญได้

ข้อเด่นของหนังสือเรื่องนี้ ได้นำเสนอเสนอกรอบการวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมืองร่วมกัน โดยใช้แนวคิดของกลุ่มกรีมซีใหม่ มาวิเคราะห์รัฐไทย โดยมองไปที่โครงสร้างอำนาจประวัติศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ โครงสร้างส่วนบน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ คือ กระแสความคิดหรือพื้นที่สังคมอุดมการณ์ และสถาบันหรือพื้นที่สังคมการเมือง กับส่วนที่สอง คือ โครงสร้างส่วนล่าง คือ ชีตความสามารถของวัตถุ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์การผลิตกับพลังทางสังคม หากความสัมพันธ์ลงตัว ก็จะสามารถครองอำนาจนำ (Hegemony) ได้ และใช้ทฤษฎีมาวิเคราะห์ในกรณีที่กระบวนการที่ทุนนิยมดึงชนชั้นภายในรัฐเข้าสู่ระบบสะสมทุนและการขูดรีดในระดับโลกาภิวัตน์ทำให้ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ (ทุนนิยมโลก) แต่หากความสัมพันธ์ไม่ลงตัว จะเกิดความขัดแย้งภายในโครงสร้างอำนาจเดิม เกิดการต่อสู้เพื่อกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจภายในใหม่ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในรัฐ

ข้อด้อยของหนังสือเรื่องนี้ ต้องยอมรับว่าเป็นบทความนี้เกิดจากการสัมภาษณ์แล้วมาสรุปเนื้อหา แม้ว่าจะกลั่นมาจากงานศึกษาวิจัยของผู้ให้สัมภาษณ์มาทั้งชีวิตทางวิชาการ แต่ด้วยเป็นการสัมภาษณ์ จึงให้ขาดเนื้อหาที่สำคัญๆ ที่จะมาขยายความให้ผู้อ่านได้เข้าใจที่มาของเนื้อหาต่างๆ แต่งานของสำนักกุลลดาฯ ในปัจจุบัน ได้รับความสนใจอย่างมากทั้งในและต่างประเทศต่อกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ของสำนักนี้ นับว่าเป็นกรอบที่ทันสมัยและเหมาะสมที่สุดในปัจจุบัน ดังนั้น หากท่านผู้อ่านท่านใดสนใจงานของสำนักนี้ สามารถตามงานศึกษาวิจัยของ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มีด ใน Kullada Blog ได้

โดยสรุป หนังสือเรื่องนี้สามารถตอบเจตนาของผู้สนใจการวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองได้เป็นอย่างดี สำหรับผู้ริเริ่มสนใจเกี่ยวกับแนวคิดนี้ หนังสือเรื่องนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี สามารถชี้แนะช่องทางและแนวคิดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน พร้อมเป็นช่องทางให้ศึกษาเพิ่มเติม สำหรับผู้มีพื้นฐานทางรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ในเชิงบูรณาการ ดังนั้น หนังสือเรื่องนี้จึงเปรียบเหมือนคู่มือเล่มหนึ่ง ที่ช่วยให้ผู้อ่านกลับมาศึกษาเพิ่มเติมได้ในทุกโอกาส